

نتیجه معکوس تحریم روسیه

از آغاز جنگ در اوکراین، غرب از تحریم‌ها به عنوان ابزاری کلیدی برای مهار روسیه استفاده کرده است. این تحریم‌ها که طیف گسترده‌ای از محدودیت‌های فردی تا تحریم‌های جامع بر بخش‌های کلیدی اقتصاد روسیه را در بر می‌گیرند، با هدف ضربه زدن به اقتصاد این کشور و در نتیجه تضعیف توانایی آن در ادامه جنگ اعمال شده‌اند. تحریم‌های نفتی و گازی که بخش قابل توجهی از درآمد روسیه را تأمین می‌کنند، از جمله مهم‌ترین ابزارهای اعمال شده توسط غرب بوده‌اند. برخی کارشناسان معتقدند این تحریم‌ها تأثیر قابل توجهی بر اقتصاد روسیه گذاشته و توانایی آن را برای ادامه جنگ محدود کرده‌اند. با این حال، با گذشت نزدیک به سه سال از جنگ، برخی پرسش‌ها در مورد اثربخشی طولانی مدت این تحریم‌ها مطرح شده است. اقتصاد روسیه به‌رغم تحریم‌ها، توانسته است خود را با شرایط جدید وفق دهد و حتی در برخی موارد بهبود پیدا کند. همچنین، حمایت داخلی از جنگ و رهبری روسیه همچنان قوی باقی مانده است. در ابتدا به نظر می‌رسد که روسیه در سال ۲۰۲۲ آماده است در برابر تحریم‌های غرب عقب‌نشینی کند. معمولاً اندازه اقتصاد و تنوع بازار، شاخص‌های خوبی برای ارزیابی میزان آسیب‌پذیری در برابر تحریم‌ها به شمار می‌آیند. تولید ناخالص داخلی روسیه کمتر از یک چهارم آمریکا است، درآمد سرانه آن در رتبه هفتماد جهان قرار دارد، و شاید از همه مهم‌تر، این کشور اقتصادی مبتنی بر نات دارد که به‌شدت به درآمدهای نفت و گاز برای تأمین بسیاری از خدمات دولتی خود متکی است. در مقابل، تحریم‌کنندگان روسیه همگی از اقتصادهای قوی و بازارهای متنوع و بانباتی برخوردارند که برای اعمال فشار قابل توجه ضروری است. به همین دلیل، این تحریم‌ها در نگاه اول یک اقدام موفق به نظر می‌رسیدند و حتی بر اساس معیارهای ساده، دستاوردهایی نیز داشته‌اند. طرفداران تحریم‌ها استدلال می‌کنند که اثرات این تحریم‌ها مشهود است، زیرا شرکت‌های خارجی فعالیت خود را متوقف کرده‌اند، تولید داخلی تقریباً به حالت تعلیق درآمده و نیروهای متخصص داخلی از کشور مهاجرت کرده‌اند، به‌گونه‌ای که اکنون اقتصاد روسیه همچون یک بمب ساعتی در آستانه فروپاشی قرار دارد. با این حال، تحریم‌ها یک بازی بلندمدت هستند که برای ایجاد فشار به زمان نیاز دارند؛ بنابراین حامیان آنها بر این باورند که باید منتظر ماند تا مسکو تسلیم شود. اما صبر و انتظار برای تحلیل رفتن ذخایر روسیه و کاهش صبر عمومی مردم این کشور، همانطور که طرفداران تحریم‌ها امیدوار بودند، نتیجه نداده است. اهداف تحریم‌های مداوم، مانند مسکو، گیرنده‌های منفعل نیستند. روسیه از حامیان کلیدی خود محافظت کرده، شبکه‌های تجاری جدیدی ایجاد کرده است و در نهایت در سال ۲۰۲۳ درآمد بیشتری از صادرات نفت خود نسبت به سال ۲۰۲۱ کسب کرده است. برخی منتقدان استدلال می‌کنند که تحریم‌ها شکست خورده‌اند زیرا ایالات متحده و متحدانش قادر و مایل به اعمال تحریم‌های کافی و کامل نیستند. برخی دیگر سیاست‌های مالی هوشمندانه مسکو را مقصر می‌دانند. بر برخی دیگر نیز کشورهای بریکس را به دلیل تضعیف سیستماتیک تلاش‌های تحریمی متحدان مقصر می‌دانند.

اما به دلیل خرابکاری خارجی یا افزایش مصونیت داخلی مسکو در برابر تحریم‌ها، روسیه اکنون از نظر اقتصادی نسبت به سال ۲۰۲۲ در برابر فشار تحریمی کمتر آسیب‌پذیر است. جریان تجاری آن با چین از سال ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۳ دو برابر شده و صادرات به هند در برابر افزایش یافته است. تحریم‌ها به جای محدود کردن تلاش‌های جنگی، یک مشارکت اقتصادی و سیاسی با چین، هند، ایران و کره شمالی را کاتالیز کرده است که نشان‌دهنده یک بازسازی ژئوپلیتیکی نگران‌کننده است. این بدان معناست که این شبکه‌ها زود به رشد از شرکا از نظر اقتصادی در برابر تحریم‌ها مقاوم‌تر و از نظر سیاسی ضد غربی‌تر خواهد بود.

بحث در مورد تحریم‌ها باید فراتر از اقدامات اقتصادی ساده بوده و خطرات بلندمدت را در نظر بگیرد. تحریم صرفاً یک راه ارزان و بدون خشونت برای نشان دادن -هر چند بی‌فایده- عدم رضایت عمومی نیستند. هزینه‌های اقتصادی تنها عیب آنها نیست. نتیجه تحریم‌ها، مسکو با انگیزه و توانایی بیشتر برای انجام تهاجمات نظامی آینده بوده است، که از تأیید بی‌چون و چرای یک جامعه داخلی منزوی و مقاومت اقتصادی در برابر محدودیت‌های آینده برخوردار است. در نتیجه، در حالی که تحریم‌ها ممکن است نیاز موقت و اشننگتن برای مقاومت در برابر تهاجم را رفع کند، اما در واقع انگیزه‌های معکوس ایجاد می‌کنند که تعاملات آینده با مسکو در مورد اوکراین و امنیت بین‌المللی به طور گسترده‌تر از تضعیف می‌کند.

محمدحسین لطف‌الهی

خبرنگار گروه بین‌الملل

برای هفته‌ها ولودیمیر زلنسکی، رئیس‌جمهور اوکراین تلاش می‌کرد تا سران کشورهای غربی را قانع کند تا از طرح موسوم به «طرح پیروزی» که به باور او تا سال آینده به جنگ میان روسیه و اوکراین پایان می‌دهد، حمایت کنند اما شواهد بیانگر آن است که نه‌تنها آمریکا و کشورهای اروپایی حاضر به حمایت از این طرح نشده‌اند بلکه در ماه‌های اخیر وضعیت برای اوکراین در جبهه‌های جنگ به مرور بدتر و بدتر شده است.

با وجود تلاش شش هفته‌ای اوکراین، هنوز هیچ کشوری حاضر نشده با شلیک موشک‌های دوربرد غربی به عمق خاک روسیه موافق کند. همچنین، هیچ کدام از قدرت‌های بزرگ به‌طور علنی از ایده پیوستن اوکراین به ائتلاف ناتو در شرایط کنونی حمایت نکرده و همه چیز در این زمینه به زمانی پس از پایان جنگ موکول شده است.

هم‌زمان وضعیت در جبهه‌های جنگ به نفع روسیه است و تداوم این وضعیت می‌تواند به تشدید فشارها بر اوکراین برای پایان دادن به جنگ یا کاهش حمایت‌های اقتصادی و نظامی از این کشور منجر شود.

▼ طرح پیروزی چیست و چرا شکست خورد؟

نقشه زلنسکی برای پیروزی اوکراین طرحی محرمانه است که فقط بخش‌هایی از آن رونمایی شده اما به نظر می‌رسد پایه و اساس آن بر ۵ بند استوار است. رئیس‌جمهور اوکراین در گفت‌وگویی که در ماه اکتبر با ای‌بی‌سی نیز داشت این طرح را به عنوان «پلی به سوی یک موقعیت قدرتمند در میز مذاکره» توصیف کرد که می‌تواند روسیه را به پایان جنگ با شرایط مدنظر کی‌یف وادار سازد. این ۵ بند عبارتند از:

دعوت رسمی اوکراین به عضویت در ناتو: آندری برماک، رئیس ستاد کارکنان دفتر ریاست جمهوری اوکراین و یکی از تأثیرگذارترین سیاستمداران نزدیک به زلنسکی در این کشور در نشست‌هایی که در شورای روابط خارجی آمریکا برگزار شد یکی از مولفه‌های مهم برای پیروزی اوکراین در جنگ با روسیه را «دعوت رسمی از اوکراین برای عضویت در ناتو» دانست. موشک‌های دوربرد برای حمله به عمق خاک روسیه: اوکراین مدت‌هاست که از کشورهای غربی می‌خواهد تا اجازه استفاده از موشک‌های دوربرد غربی برای حمله به مناطقی که عمق خاک روسیه را صادر کنند. پس از حمله اوکراین به منطقه کورسک در ماه آگوست، این درخواست‌ها بیشتر و بیشتر شد و بسیاری از مقام‌های اوکراینی در مجامع عمومی و در دیدارهای دوجانبه و چندجانبه این درخواست را تکرار کردند. زلنسکی صدور مجوز استفاده از تسلیحات دوربرد غربی برای حمله به روسیه را بخش کلیدی «طرح پیروزی» خود دانسته است.

تأمین تسلیحات پیشرفته برای اوکراین: از زمان آغاز حمله تمام‌عیار روسیه به اوکراین در فوریه ۲۰۲۲، کی‌یف برای مقابله با این تهاجم به‌طور کامل به تسلیحات غربی وابسته بود که از سوی اعضای ناتو و برخی دیگر از متحدان غرب تأمین می‌شد. با این حال، در برخی موارد دیده می‌شد که اوکراین روی تسلیحات خاصی دست می‌گذاشت و از کشورهای غربی می‌خواست این تسلیحات خاص را از جمله تانک‌های پیشرفته نظیر لئوپارد یا جنگنده‌های اف-۱۶ (۱۶) به اوکراین ارسال کنند. عموماً این درخواست‌ها پس از مخالفت اولیه که گاهی ماه‌ها به طول می‌انجامید، پذیرفته می‌شد.

عضویت اوکراین در اتحادیه اروپا: بر اساس گزارش بلومبرگ هموار ساختن مسیر پیوستن اوکراین به اتحادیه اروپا یکی از بخش‌های کلیدی «طرح پیروزی» محسوب می‌شود و اوکراین معتقد است در حال حاضر عمداً از اتحادیه اروپا و ناتو جدا نگه داشته شده است و این سیاست در غرب باید تغییر کند.

افزایش کمک‌های اقتصادی به اوکراین: اوکراین با توجه به کاهش صادرات و از بین رفتن زیرساخت‌ها برای اداره جنگ و بازسازی زیرساخت‌ها نیاز جدی به کمک‌های غرب دارد. بانک جهانی در آخرین برآورد خود تخمین زده است که این کشور برای بازسازی به حدود ۴۸۰ میلیارد دلار منابع مالی احتیاج خواهد داشت. زلنسکی و دستیارانش تأکید دارند که افزایش کمک‌های اقتصادی از جمله مواردی است که در طرح پیروزی به آن اشاره شده است.

برای کشورهای غربی عضویت اوکراین در ناتو به معنای تعهد به مداخله مستقیم در جنگ بر مبنای ماده ۵ منشور ناتو است. از همین رو تا زمانی که درگیری در اوکراین ادامه داشته باشد احتمالاً هیچ‌کدام از قدرت‌های بزرگ و اعضای موثر ناتو حاضر نیستند چنین تعهدی را که می‌تواند به وقوع یک جنگ جهانی منجر شود بپذیرند و ترجیح می‌دهند اتخاذ تصمیم نهایی پیرامون این موضوع را به آینده موکول کنند.

از سوی دیگر، صدور مجوز حمله به عمق خاک روسیه با موشک‌های دوربرد غربی اقدامی است که می‌تواند تنش‌ها میان روسیه و غرب را به‌طور بی‌سابقه‌ای افزایش دهد و واکنش روسیه را در پی داشته باشد. دقیقاً به همین دلیل هنوز هیچ کشوری حاضر نشده تا با صدور چنین مجوزی خود را در معرض واکنش مستقیم روسیه قرار دهد. ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهوری روسیه در روز ۲۷ اکتبر اعلام کرد که اگر ایالات متحده و متحدانش در ناتو به اوکراین اجازه دهند از سلاح‌های دوربرد غربی برای حمله به عمق خاک روسیه استفاده کند،

شکست طرح

ناکامی دیپلماتیک و پیشروی‌های روسیه در شرق

موفقیت‌های روسیه نشان‌دهنده تغییر جدی در مناطق جنگی در مقایسه با سال گذشته است. در سال ۲۰۲۳ خطوط دفاعی هر دو طرف در بیشتر طول سال ثابت بود و عملیات‌های آفندی و پدافندی در طرف با موفقیت‌ها و پیشروی‌های قابل توجهی همراه نمی‌شد.

کی‌یف ایندیندنت نوشته است که برخی کارشناسان نظامی اوکراینی معتقدند اقدامات اخیر روسیه در جبهه شرق باعث شده تا طول خطوط درگیری افزایش پیدا کند و این مسئله بر توان دفاعی نیروهای اوکراینی تأثیر گذاشته است. به باور آن‌ها این مسئله یکی از دلایل عمده موفقیت روسیه در جبهه شرق است.

پازی پاروینن، کارشناس نظامی گروه پرنده سیاه واقع در فنلاند می‌نویسد بیش از نیمی از دستاوردهای ارضی روسیه در سال ۲۰۲۴ میلادی در سه ماه اخیر به دست آمده است: «وضعیت در جنوب شرقی دونباس به سرعت روبه‌وخامت

مسکو راه‌های مختلفی برای پاسخ‌گویی ارائه می‌کند. پوتین گفت: «وزارت دفاع روسیه در حال بررسی این موضوع است که چگونه به حملات دوربرد احتمالی علیه خاک روسیه پاسخ دهد و مجموعه‌ای از پاسخ‌ها را پیشنهاد خواهد داد.»

در زمینه کمک‌های مالی و نظامی نیز با توجه به قدرت گرفتن احزاب راست افراطی در اروپا و احتمال پیروزی جمهوری خواهان در انتخابات آمریکا این احتمال وجود دارد که سیاست داخلی کشورهای عضو اتحادیه اروپا و ایالات متحده بر روند حمایت‌ها از اوکراین تأثیر بگذارد و مانع از تداوم حمایت منظم از اوکراین یا افزایش حمایت‌ها از اوکراین شود.

مجموعه این عوامل سبب می‌شود تا احتمال تحقق یافتن «طرح پیروزی» و موافقت سایر کشورها با آن بعید به نظر برسد.

▼ وضعیت جبهه‌های جنگ: پیشروی مستمر روسیه

در طول یک سال گذشته، حملات روسیه به مواضع و خطوط دفاعی نیروهای اوکراینی اغلب به دستاوردهای محدودی منتهی می‌شد اما هم‌زمان خسارت‌های فراوانی به نیروهای مدافع اوکراینی که از کمبدهای زیادی در حوزه تجهیزات و نیروی انسانی رنج می‌برند وارد کرد. این حملات بی‌وقفه که شامل حملات توپخانه‌ای مداوم و محاصره‌های طولانی مدت هم می‌شد سرانجام در ماه اکتبر نتیجه داد و روسیه در این ماه موفق شد بزرگترین دستاورد ارضی خود را از تابستان ۲۰۲۲ به این سو کسب کند.

در ماه اکتبر روسیه موفق شد ۱۶۰ مایل مربع (۴۱۴ کیلومتر مربع) از خاک اوکراین را در منطقه دونباس واقع در شرق این کشور تصرف کند. این پیشروی‌ها به روسیه اجازه داد کنترل مناطق استراتژیکی را که به حفظ خطوط دفاعی اوکراین کمک می‌کردند (نظیر وله‌دار و سلیدوف) به دست بگیرد و از آن‌ها برای پیشروی عمیق‌تر استفاده کند.

تحلیلگران نظامی پیش‌بینی می‌کنند که اقدامات نظامی اخیر روسیه با هدف آماده‌سازی برای دستیابی به یک هدف بزرگتر یعنی حمله به شهر استراتژیکی پوکروفسک انجام شده است. پوکروفسک یکی از مهم‌ترین هاب‌های انتقال تجهیزات و لجستیک برای نیروهای اوکراینی در دونباس است.

